

GAULLISMUS

Ján Zvada

Názory na gaullismus se velmi různí. Mnozí teoretikové v něm spatřují výraz vstupu francouzské společnosti do éry moderní industriální společnosti. Někteří levicoví předáci, mezi nimi Mendès-France, G. Mollet, E. Depreux a další, se zase domnívají, že to není než epizoda, než jakési odbočení od hlavního směru dějinného vývoje. Jsou lidé, kteří považují gaullismus za jev vcelku pokrokový, jiní ho kvalifikují jako jev v zásadě reakční. Podle Pompidoua pojem gaullismus je synonymem pojmů: národní obrození, Résistance, jednota a síla, hospodářský rozmach a blahobyt, návrat Francie na Olymp, sídlo mocných tohoto světa atd. Mnozí de Gaullovi odpůrci charakterizují gaullismus jako novou fázi expanze monopolistického kapitálu, jenž za de Gaullovy pomoci zneužil posvátné ideje národa ve svůj prospěch a vede jej k hospodářskému rozvratu a ke katastrofě, ze které budou těžit vnitřní i zahraniční nepřátelé země.

Těm, kdo gaullismus interpretují jako šťastné setkání jednoho muže s jednou konjunkturou, nebo jako formu, „jejíž pomocí se realizuje přerod Francie v industriální společnost“¹⁾ bychom chtěli připomenout, že generál de Gaulle vcházel do národních dějin jako zcela neznámý, vcelku bezvýznamný a naprosto osamocенý politik v červnu 1940 v Londýně, kde založil hnutí Svobodné Francie, že první gaullistická masová strana Sdružení francouzského lidu (RPF — Rassemblement du peuple français) vznikla v dubnu 1947, že své představy o politickém režimu formuloval de Gaulle už v proslulém projevu v Bayeux v roce 1946 — tedy v době, kdy ještě „nikdo ani netušil“, jak se bude vyvíjet francouzské hospodářství, natož aby uvažoval o industriálním věku.

Zkoumáme-li gaullismus ze širšího historického hlediska, a není třeba pochybovat o tom, že jenom z této pozice lze zřetelně rozeznat jeho historické poslání, shledáme, že se zrodil jako bezprostřední specifická a historicky konkrétně podmíněná reakce části francouzské velkoburžoazie na předválečný a zejména pak poválečný revoluční rozmach, na přítomnost masové a v pravém slova smyslu národní komunistické strany ve Francii, na rozvoj národně osvobozenického hnutí v zemích francouzského impéria, na přítomnost a růst socialismu, na změnu poměru sil ve světě, na úpadek vlivu francouzské buržoazie doma i za hranicemi. Zrodil se tedy ze slabosti buržoazie, z úpadku a všeobecné krize kapitalismu a chce tuto slabost a úpadek překonat účinnými, specificky „gaullistickými“ moderními prostředky. Odtud poměrně široce proponovaný de Gaullov záběr, snaha řešit komplex všech základních problémů: problém velikosti Francie neboli jak překonat její vnější mezinárodní slabost; problém národní jednoty neboli jak překonat třídní boj a obnovit vnitřní moc vládnoucích vrstev; problém velikosti impéria neboli jak zastavit rozpad kolo-

¹⁾ J. Plumyène et R. Lassierra, *Les fascismes françaises 1923—1963*, Paris 1963, str. 298.

nialismu a udržet si co nejsilnější pozice; problém hospodářského rozvoje neboli jak překonat hospodářský úpadek, stagnaci a chaos atd. Mluvíme-li o gaullismu či o velikosti de Gaulla jako státníka, myslím, že z hlediska buržoazie záleží jeho velikost především v tom, že se pokoušel léčit nemoce kapitalismu na pozadí procesu a změn celé historické epochy. Proto všechny pokusy definovat gaullismus pouze ve vztahu k nějaké dílčí historické události nebo časově omezené historické etapě považuji za nesprávné.

Mluvíme-li o spojitosti gaullismu s epochou krize francouzského kapitalismu, nesmíme ztratit ze zřetele zejména skutečnost, že se tato krize v politické sféře projevovala v aktivizaci politického zápasu lidových mas, nejmarkantněji však v růstu revolučního a komunistického hnutí. Chtěl-li odstranit krizi, nemohl gaullismus nechtít ne-li odstranit, pak alespoň oslabit i komunismus. Z tohoto hlediska nutno gaullismus definovat jako odrůdu aktivního antikomunismu. Je třeba souhlasit s Raymondem Aronem, jenž už v roce 1947 napsal: „RPF (Sdružení francouzského lidu) je reakce na krizi a hrozbu, kterou se fašisté v meziválečném období snažili bezvysledně překonat. Jde o krizi parlamentní demokracie ve věku moderního hospodářství a růstu vlivu mas i hrozby komunistického totalitarismu.“²⁾

Gaullismus není ovšem přímý produkt komunismu, jak se mylně domnívají někteří autoři, je to produkt rozporů vlastního kapitalismu. Je nutno si všimnout, že ve formě hnutí se aktivizoval obvykle ve fázích rozmachu lidového revolučního boje. Velmi pozoruhodná je jistě skutečnost, že první masovou politickou stranu založil de Gaulle v dubnu 1947, tedy v době prvního mohutného poválečného revolučního rozmachu, v době existence národní antifašistické fronty, socialisticko-komunistické spolupráce ve vládě a v Národním shromáždění atd. V roce 1953 však hnutí rozpustil a odebral se do ústraní na svůj statek v Colombey. Druhá vlna aktivizace gaullistického hnutí přišla jako odpověď na další vzestup vlivu levicových sil ve Francii a národně osvobozenického zápasu v severní Africe v letech 1954—1957. Tehdy došlo k tak dalekosáhlému odklonu ve smýšlení mas doleva, že doposud vládnoucí buržoazní strany byly ve volbách v lednu 1956 poraženy a vznikly reálné předpoklady pro vládu lidové fronty. Sotva však uplynuly dva roky, k moci se dostal generál de Gaulle.

Příčiny vzniku gaullismu nejsou ovšem totožné s příčinami rozvoje gaullistického hnutí. Revoluční rozmach ve spojení s krizí kapitalismu a kolonialismu vytvořil totiž pouze objektivní potřebu aktivizace a sjednocení sil oslabené reakce. K tomu, aby se tato potřeba prosadila, bylo třeba určitých dalších příznivých podmínek. Vytvářela je zpravidla antikomunistická politika buržoazních demokratických a republikánských stran; socialistů, radikálních socialistů a části lidových republikánů. Úsilí samotného de Gaulla by muselo být takřka bezvysledné, kdyby tyto strany s komunisty těsně spolupracovaly, kdyby tak tvrdošíjně neodmítaly jejich podporu. Prónikavému de Gaullovi úspěchu vždy předcházela roztržka v táboře levice — nekomunistů s komunisty.

Zvláštní skupinu historických příčin dotýkajících se tentokrát už ne vzniku nebo rozšíření, nýbrž pouze specifických bezprostředních příčin de Gaullova vítězství, tvoří okolnosti politické a vládní krize režimu IV. republiky v roce 1958. De Gaulle se dostal k moci zdánlivě zcela náhodně, ve chvíli, kdy jeho hnutí momentálně nezadržitelně upadalo, kdy průzkumy veřejného mínění znamenaly pokles jeho osobní autority a popularity a kdy nikdo netušil, že bude vůbec jednou vytržen ze své osamocenenosti „poutníka“, jenž na svém venkovském statku pilně psal své *Paměti*. Nebýt povstání ultra v květnu 1958, nebyl by povolán zpět do Paříže, aby zahájil druhou etapu své životní kariéry jako hlava státu s téměř neomezenou osobní mocí. Bylo to ozbrojené reakční násilí, které dosadilo de Gaulla do funkce ministerského předsedy a v prosinci

²⁾ R. Aron, *Le grand schisme*, Paris 1948, str. 26.

1958 i do funkce presidenta. Byla to hrozba občanské války, před kterou mnozí couvli, aby dobrovolně hledali ochranu u muže, jenž měl a mohl zabránit blížící se katastrofě.

Doktrína a akce

Polský autor J. Gerhard říká, že gaullismus „nemá žiaden politický program, nijaké ideové zásady, alebo organizačné formy. Nedá sa tu teda hovoriť ani o doktríne, ani o smere, ani o politickom hnutí, ani o strane“.³⁾ Podobný názor zastávajú i niektorí francouzští autoři, medzi nimi J. Laurent, čiastočne Bloch-Morhange: „Doktrína? Jistěže ne... Ale politický postoj, politické opatření, pravidlo jednání... to bezpochyby ano.“⁴⁾

V citovaných výrocích se poněkud jednostranně obráží rozpornost gaullismu v tomto směru. Je sice pravda, že de Gaulle nikde souhrnně vědecky neanalyzoval své cíle, stejně jako jeho politická strana UNR zatím nezveřejnila fundamentální programový dokument. Přesto s názorem o neexistenci doktríny, strany, hnutí nelze zcela souhlasit, a to i v případě, že by se gaullistické hnutí po smrti svého zakladatele nenávratně rozpadlo. Gaullismus nehraje totiž v sociálně politické struktuře Francie roli docela cizorodého prvku, vneseného sem vnějším zásahem mimořádně talentovaného či vlivného lidského jedince. Potřeba gaullismu jako zvláštní formy ideově politického sjednocení často protichůdných, ale v zásadě pravicových a reakčních společenských sil v osobě osvíceného monarchy měla bezpochyby objektivní charakter. K. Marx už v Třídních bojích ve Francii 1848—1850 a v Osmnáctém brumairu Ludvíka Bonaparta odhalil souvislost bonapartismu jako jedné z autoritativních forem moci s epochou buržoazně demokratických, protifeudálních revolucí. Hospodářsky a politicky ještě poměrně velmi slabá buržoazie se v boji proti feudální šlechtě musí opírat o lid. Když však s jeho pomocí zvítězí v revoluci, která zašla daleko za vytčený cíl, obrátí se nutně proti lidu. Tím zužuje sociální základ vlastní moci do té míry, že režim parlamentní republiky musí být nahrazen režimem „monarchistické republiky“. Prof. Ch. Morazé v knize „Francouzi a republika“ odhaduje spojitost autoritativních režimů ve Francii s prvky agrární a řemeslnické hospodářsko-sociální struktury země.⁵⁾ Početně politicky velmi vlivné, přitom hospodářsky silně konzervativní střední vrstvy tak dlouho potlačují tendence směřující k ekonomickému pokroku, až vytvoří objektivní potřebu prosadit pokrok brutálním zásahem autority, pod jejíž egidou se opožděně realizuje převrat v sociálně ekonomické struktuře. Prof. M. Duverger spatřuje v bonapartismu a gaullismu produkt francouzského centrismu, jenž se rodí na pozadí ostrého antagonismu pravice a levice.⁶⁾ Rozeznává dvě varianty centrismu: parlamentní — republikánskou a plebiscitní — antiparlamentní. První císařství se konstituuje jako projev odporu buržoazie vůči feudální šlechtě i jakobínské plebejské mase. Druhé císařství vzniká v kontextu s jejím kontrarevolučním odporem vůči revolučnímu proletariátu a spojeným silám orleanistických notablů. Gaullismus chápe Duverger jako alianci umírněných pravicových živlů namířenou proti extrémně levicovým, komunistickým a extrémně pravicovým, fašistickým živlům.

Podle našeho názoru je gaullismus spíše forma hnutí části nedemokratické a protikomunistické monopolní buržoazie, které politicky pro obhajobu své suverenity, třídních zájmů a další expanze už nevyhovoval ani systém III., tím méně IV. republiky, ani všeobecně zdiskreditovaný systém vichystické či ultrakolonialistické vojenské diktatury. Gaullismus politicky leží mezi těmito systémy. Je to režim osobní presidentské moci, jenž zachovává některé znaky a

³⁾ J. Gerhard, *Generálov čas*, Bratislava 1966, str. 33.

⁴⁾ J. Bloch-Morhange, *Gaullismus*, Paris 1963, str. 14.

⁵⁾ Ch. Morazé, *Les Français et la République*, Paris 1956.

⁶⁾ M. Duverger, *La démocratie sans le peuple*, Paris 1967.

formu demokracie, ale vyprazdňuje její obsah. Sociálně monopolitickým reformismem a nacionalismem chce proniknout mezi masy.

V dosavadní literatuře o gaullismu bohužel není dosud dostatečně podtržena skutečnost, že v gaullismu najdeme podstatně více prvků vlastních politickému hnutí a politickým organizacím než u dřívějších analogických forem autoritativní moci, například u bonapartismu. Napoleon I. se neopíral o žádnou politickou stranu, proti ideologii francouzské revoluce nepostavil žádnou zbrusu novou politickou ideologii. Napoleon III., jak ukazuje Marx, byl už nucen vytvořit si Společnost 10. prosince, jakousi karikaturu politické strany a tzv. napoleonské ideje: domnělá ochrana parcelového rolníka, silná a neomezená vláda, obrovská a dobře živená byrokracie, panství páterů jakožto mocenského nástroje, silná policie a konečně převaha armády, která byla vrcholným bodem napoleonských idejí. Kolem de Gaulla se formuje široké hnutí, které sice odmítá přiznat si charakter politické strany, nicméně zřejmě jenom proto, že proti systému stran spjatého formou i tradicí s demokratickým parlamentním systémem samo vystupuje. Zdá se však, že i když je vliv gaullistického hnutí nepochybně zcela neodmyslitelný od vlivu politické osobnosti, pokusy obhajovat zájmy části buržoazie gaullistickou formou, tj. autoritativním režimem osobní presidentské moci, opírajícím se politicky o plebiscitní většinu voličů v národě a většinu poslanců v parlamentě, budou v budoucnu silit tou měrou, jakou bude silit úloha demokratických vrstev v politickém životě země. Zdá se, že autoritativní režimy po válce, po znehodnocení otevřeně antiparlamentárních forem petainovským fašismem musí alespoň formálně respektovat a formálně nechat žít parlamentarismus, pokud se ovšem sám nezdiskredituje v očích mas, tak jak se svou nestabilitou a častými vládními krizemi nadlouho zdiskreditoval režim IV. republiky.

Ale gaullismus, to není jen konkrétními historickými okolnostmi podmíněná forma diktatury části monopolistického tzv. dynamického kapitálu, není to pouze forma hnutí inspirovaného a volně přidruženého ke generálu de Gaullovi. Je to i doktrína, soubor určitých racionálně propojených poznatků, transponovaných do systémů idejí a cílů, ale především a na prvním místě do systému prostředků realizace těchto idejí, do systému politiky, strategie, pevné výkonné státní moci, do systému síly. Pravdu mají autoři, kteří tvrdí, že v gaullismu zdaleka převyšuje praxe nad teorií, strategie nad doktrínou, síla nad myšlenkou, vůle po akci a nápravě nad nostalgickým sněním. Specifičnost gaullismu nezáleží jenom v historických podmínkách jeho vzniku, rozvoje a vítězství. Záleží také a především v prostředcích, jimiž chce své cíle realizovat. Cíle gaullismu jsou co do velikosti téměř přímo úměrné velikosti krize francouzského kapitalismu, tj. čím větší a hlubší byla krize, tím větší a vznešenější, ale také méně realistické, utopické až mystické se zdají konečné cíle gaullistické politiky. Nereálnost konečných cílů musí být tudíž vyvážena reálností prostředků. Odtud potřeba odstranit nesoulad mezi nereálnými dlouhodobými cíli politiky a reálnými prostředky silou jednotné vůle a nedělitelné moci neomezené autority, ale také dostatečně pružnou až ekvilibristickou vnitřní a zahraniční politikou, prostě akcí. Ale tato obdivuhodně vytrvalá, zdánlivě uměle vybičovaná vůle po akci je přece jenom usměrňována: a) poznáním o důležitosti pevného státu, státního stroje, státní byrokracie i armády; b) poznáním nutnosti jednoty národa; c) vůlí po velikosti, tj. po obnovení velmocenského postavení Francie ve světě. Silný stát, jednota národa a velikost Francie, to jsou základní ideje gaullismu.

Velikost a moc

„Po celý život nosím v srdci obraz Fracie, který jsem si vytvořil. Inspiroval mě přitom můj cit a rozum. Francie, kterou v srdci nosím, je jako princezna z pohádky nebo madona z fresek předurčena k výjimečnému a výlučnému

poslání. Přímou instinktivně cítím, že Prozřetelnost stvořila Francii pro nedostížné úspěchy a bezpříkladné neštěstí... Podle mne nemůže být Francie Francií bez velikosti.⁷⁾

Čtenář zřejmě cítí, že pojem velikost nabývá zde poněkud mystický nádech, třebaže de Gaulle často prohlašuje, že Francie nechce národům vládnout, snaží se je jenom inspirovat a vést k velkým činům. Ale vést v podmínkách kapitalismu znamená kontrolovat, ovládat, tak či onak přímo nebo nepřímo i vládnout. Vést totiž může jen ten, kdo je silnější než ten, kdo je veden. USA nevedou kapitalistickou část světa svými idejemi, ale silou. Jejich síla klestí cestu jejich idejím. Velikost má Francii zajistit vedení v rámci „malé Evropy“ (EHS, eventuálně další státy). Velikost „malé Evropy“ vedené Francií by této zemi zajistila i vedení v rámci „středně velké Evropy“ od Brestu k Brestu, či od Atlantiku po Pripjatské bažiny. Velikost „středně velké Evropy“ inspirované Francií by měla Francii zřejmě zaručit vedení ve „velké Evropě“ od Gibraltaru až po Ural — Evropy dostatečně velké, aby se ucházela o spoluúčasť na vedení celého světa.

Poněvadž Francie, jak známo, disponuje v poměru k USA relativně omezenými možnostmi ekonomického pronikání do cizích zemí, mají být cíle gaullistické zahraniční politiky realizovány především velkou, zdánlivě neomezenou a čínorodou, opravdu státnicky koncipovanou diplomacií de Gaullova. Tato diplomacie se opírá o materiální, lidský a duchovní potenciál Francie, zejména však o francouzskou strategickou, nukleární sílu — *force de frappe*. Force de frappe neslouží pouze jako nástroj obrany národní nezávislosti Francie na USA či na jiných zemích. Je to i faktor vyrovnávání síly a zajišťování převahy nad slabším partnerem. Jelikož však ani velikost francouzské úderné síly není úměrná velikosti cílů gaullistické zahraniční politiky, musí de Gaulle sílu Francie odvozovat ze slabosti jejich protivníků. Důsledně sleduje změny v konstelaci sil a mistrně je využívá ve svůj prospěch. Konkrétní přesuny v rozložení sil jako značné proměnné veličiny tak podstatně ovlivňují de Gaullovův vztah k jiným státům. Tím také lze částečně vysvětlit, proč se za války spojil s Angloameričany, které, jak se říká, nemá v lásce. Proto se domluvil s Alžírany, když se předtím paktoval s francouzskými ultrakolonialisty. Sblížil se s Adenauerem, ačkoliv od budoucího silného Německa nic dobrého nečeká. V takto pojímaném vlastenectví je ovšem vše v pohybu. Nepřítel se rychle mění ve spojence. Z dnešního spojence se může stát budoucí nepřítel. Jedinou konstantou je to, co za všech okolností prospívá nebo škodí velikosti Francie. Uvážíme-li, jak často a leckdy i nečekaně se mění poměr sil, mohli bychom logicky dospět k názoru o jakési „bezzásadovosti“ de Gaullovy zahraniční politiky.

Konfrontujeme-li tuto politiku s národními zájmy Francie, narazíme na rozpor mezi její tříděně omezenou ideologickou motivací a nesporně pozitivním objektivním dopadem některých de Gaullových zákroků. De Gaulle zajisté pozitivně, i když ne výlučně z vlastní vůle vyřešil alžírskou otázku. Zaujal realistický postoj vůči Číně, vůči agresivní válce USA ve Vietnamu. Odchodem z NATO, uznáním hranice Odry — Nisa, navázáním kontaktů se socialistickými státy atd. bezesporu přispívá k uvolnění napětí v Evropě a ve světě. Na druhé straně však svým odmítavým stanoviskem k odzbrojení, obhajobou zájmů velkých monopolistických skupin atd. brzdí konsolidační mezinárodní proces. Jeho politika má tedy dvojí tvář. Pokud je mír v Evropě a ve světě ohrožován americkými imperialisty a pokud v de Gaullově politice dočasně, ale objektivně vystupuje do popředí moment oslabování pozic USA, pokud de Gaulle vědomě či nevědomě brzdí proces přeměny NSR v nebezpečné ohnisko války v Evropě, aniž při tom sám vytváří nové válečné

⁷⁾ J. Bloch-Morhange, *Gaullismus*, Paris 1963.

ohnisko atd., má jeho politika své pozitivní stránky. Vše záleží na objektivním vývoji. Ale ani subjektivní moment nesmíme ignorovat, poněvadž opravdový národní zájem je definovatelný nejenom dílčími či chvilkovými momenty, ale též dlouhodobými cíly politiky, jejím postavením a úlohou v naší historické epoše. Teoreticky nedořešeným problémem zůstává vliv de Gaullovy zahraniční politiky na vnitropolitický vývoj, projevující se zejména ve schopnosti pozitivními zákroky brzdit rozmach pokrokového hnutí a rozbít jednotu opozičních sil.

De Gaullovu neochvějnou víru ve schopnost, ba přímo povinnost Francie vést sebe samu a Evropu k velikosti, jeho tak říkajíc básnické zanícení pro Francii, náboženská prorocká vize atd. není než staronovou odrůdou mocenského nacionalismu.⁸⁾ Slovo nacionalismus však nevystihuje přesně jemný odstín de Gaullovy vlastenecké exaltace. Nejde o tradiční nacionalismus, poněvadž nechová a nepěstuje odpor ani nenávisť k cizím národům. Není to však patriotismus, poněvadž patriot neodděluje lásku k vlasti od lásky k demokracii. Není to ani rasismus, jenž vzbuzuje přímo fyzický odpor k tzv. nízkým nebo barevným rasám. De Gaulle jistě zbožňuje neživou Francii, nedá se však říci, že by stejně vroucně zbožňoval i živé Francoize a Francouzky.

Idea velikosti Francie je nerozlučně spjata s ideou silného státu, s ideou moci, síly, násilí. Gaullistická Francie může jen pomocí státních mocenských nástrojů splnit své tzv. historické poslání — být velkou a vedoucí evropskou či světovou velmocí. Hlavním zdrojem její moci nemůže být ovšem její ekonomika, poněvadž se svou kapacitou nevyrovná ekonomice mocností prvního řádu, nemůže jím být ani lid, poněvadž lid nijak neprahne po velikosti definované de Gaullem. Může jím být pouze *moc* — dobře organizovaný, bezvadně fungující a centralisticky řízený stát, s moderně vybaveným byrokraticko-militaristickým aparátem, armádou atd.

„Nic zde již nechybí, kromě státu,“ prohodil de Gaulle dva dni po svém příchodu do osvobozené Francie, do Paříže.⁹⁾ „Není Francoize, který by nevěděl, že Francie nemá budoucnost, nebude-li mít stát, jenž by byl schopen ji vést... Stát je základní podmínkou všeho,“ prohlásil v roce 1958.¹⁰⁾

Myšlenka silného státu, stejně jako myšlenka presidentského režimu jistě **není ani nová ani originální**. Nové jsou podmínky, za kterých byla de Gaullem aplikována, nový je její konkrétní obsah, smysl, význam.

Podstata de Gaullova projektu záležela v úsilí neutralizovat rostoucí politickou sílu lidových mas obnovením síly státu jako byrokraticko-militaristické moci. De Gaulle zcela v duchu svých zásad filosofie dějin hledal opět v síle hlavní východisko. Proti síle mas stavěl sílu státu. V tom záleží jeden ze specifických rysů gaullismu v této sféře. Jenže masy byly těsně po válce všemocné, buržoazní stát takřka bezmocný. Jak změnit tento pro buržoazii velmi nevýhodný stav? Jak jinak než oslabením mocných pozic mas tím, že a) budou zbaveny svého podílu moci, b) bude narušena jejich jednota jako základ této moci, c) budou izolovány revoluční složky mas, především komunisté. Poněvadž masy vyjadřovaly svou sílu prostřednictvím svých odborových a politických organizací, tedy prostřednictvím demokratického režimu politických stran a parlamentní demokracie, musel de Gaulle ve snaze oslabit demokracii napadnout komunismus a sám systém politických

⁸⁾ J. R. Tournoux, *Pétain et de Gaulle*, Paris 1964, str. 18—19.

⁹⁾ J. Fauvet, *La IVe République*, Paris 1959, str. 21.

¹⁰⁾ A. Passeron, *De Gaulle parle* Paris 1962, str. 25.

stran i parlamentní demokracii.¹¹⁾ Francie se musí sjednotit pod vedením silného a nedělitelného státu vedeného prezidentem.

Od jednoty národa k jednotě UNR

F. Mauriac, jenž v de Gaullovi objevil génia — proroka, napsal, že k jeho nehynoucím zásluhám počítá zejména skutečnost, že „pochopil, že Francie víc než jinak existuje především jako národ“.¹²⁾ Mauriac má pravdu. Idea jednoty národa patří opravdu k vůdčím ideám de Gaullovy doktríny. De Gaulle staví národní vědomí nad vědomí sociální, náboženské, politické, třídní atd. Národ žije věčně, politická ideologie trvá jen dočasně. Ale Francouzi jsou národem, jsou-li velcí, silní a jednotní, dávají-li přednost národní jednotě před politickým rozdělením. Národ, to je podle de Gaulla společná vůle Francouzů a Francouzek po společných velkých činech, po akci. Proč právě po velkých činech a po akci, proč to není úsilí o pokrok, demokratický mír a opravdové přátelství mezi národy? Zřejmě proto, že de Gaullovo vlastnictví je od začátku, léta okupace nevyjímaje, zbaveno sociálně pokrokového a lidového kontextu. „Francouzi umírali pro Francii a výlučně pro Francii,“ prohlásil v projevu v Brunevalu v roce 1947. M. Thorez s ním tehdy polemizoval: bojovali „pro Francii a pro svobodu“ a „nejen proti Němcům, ale i proti německému a francouzskému fašismu“.¹³⁾

Ne náhodou se gaullistický režim ve sféře hospodářské, sociální a vnitropolitické vyvíjel směrem k horší a horší reakci. Nejen nezastavil, sám ještě více rozvinul ofenzívu monopolistického kapitálu, jenž značně rozšířil a upevnil své pozice, pochopitelně na úkor pracujících. Právě na tomto základě se vyhrotil rozpor mezi monopoly a protimonopolistickými silami až na stupeň počátku oslabování jednotné gaullistické fronty. Velká část demokratických vrstev se postupně odklání od gaullismu a pod vlivem rozvíjejícího se demokratického hnutí přechází na opoziční stanovisko. Opoziční hnutí se postupně přetváří v důležitého činitele vnitřní politiky a vede k přeskupení politických sil, které se projevuje v pozvolném oslabování až rozpadu gaullistické jednoty a v pozvolném formování jednoty antigauillistické.

V r. 1958 patřily k opozici jen komunistická strana, malá část socialistické strany a několik levicových skupin a osobností. Když se masy začly odpouštávat od de Gaulla, přemístila se sem i socialistická strana, za ní radikálně socialistická strana a další demokratické organizace. V roce 1964 se spojily v tzv. Federaci socialistické a demokratické levice, vedené F. Mitterrandem, společným kandidátem levice v presidentských volbách v prosinci 1965. Federace už neodmítá spolupráci s komunistickou stranou, poněvadž být antikomunistou, to na levičí přináší už neúspěch, stejně jako být antigauillistou v prostředí levicových sil přináší už politický úspěch. Proto se na levicovou pozici přesunuli mnozí jenom proto, aby komunistickou stranu při-

¹¹⁾ Jeden z předních gaullistických teoretiků, J. Debû-Bridel, dokazoval, že už ze samé definice politické strany vyplývá, že být straníkem nebo stranou znamená něco rozdělávat, stavět jednu část občanů proti druhé, štvát je. Strany chtějí rozdělit národ, aby ho ovládly. De Gaulle prý chce národ sjednotit, aby mohl vládnout. De Gaulle sám nesčetněkrát přirovnával politické strany ke skupinám, které mezi sebou urputně zápasí o státní moc a trhají ji na kusy tak, jako se kdysi ve středověku hašteřící se a ctižádostiví vévodové, knížata a knížátka rvali o moc s králem — představitelem jednotné centralizované moci. Rozdrobí-li se ústřední státní moc na desítky menších skupinových dílčích mocí, nemá Francie žádnou moc — zůstává tvářív v tvář svým nepřátelům zcela bezmocná. Proto politické strany přinášejí národu jen úpadek a katastrofu, musejí být tudíž zbaveny svého neužitečného vlivu a moci. J. Debû-Bridel, *Les partis contre Charles de Gaulle*, Paris 1948.

¹²⁾ F. Mauriac, *De Gaulle*, Paris 1964, str. 322.

¹³⁾ *L'Humanité* 1. 4. 1947.

pravili o výhodu plynoucí z monopolu někdy jedině masové antigauilistické síly. Pod tlakem rostoucího vlivu stále více a více se sjednocující levice se od gaullismu distancovaly i některé pravicové, reakční živly, mezi nimi lidoví republikáni, velká část nezávíslych a přívrženci radikála M. Faura.¹⁴⁾ V dubnu 1966 se tyto formace spojily v tzv. Demokratický střed. V jeho čele stojí poměrně mladý a talentovaný J. Lecanuet, jenž na zakládajícím sjezdu této aliance prohlásil, že je třeba „odtrhnout naši společnost od konzervatismu a uchránit ji před nebezpečnou a neúčinnou revolucí“.¹⁵⁾

V září 1958 se pro de Gaullov návrh změny ústavy vyslovilo 79,25% voličů, tj. zdrucující většina obyvatelstva. Tehdy byli ve Francii téměř všichni gaullisty. V prezidentských volbách v prosinci 1965 získal de Gaulle jen 54,50% voličů. Pokles jeho popularity je tedy nesporný. Stejně nespornou však zůstává i skutečnost, že forma sjednocení kolem jeho osobnosti zůstává i nadále hlavní formou sjednocení francouzských pravicových sil. Poněvadž de Gaulle prý nebude v příštích prezidentských volbách kandidovat a pravice dosud nemá ve svých řadách muže, kolem něhož by se mohla pevně semknout, sílí mezi gaullisty tendence nahradit formu jednoty osobnosti jednotou kolem UNR — UDT. Ve volbách v roce 1958 hlasovaly pro ni přibližně 4 milióny voličů, o 6 let později v parlamentních volbách 1962 už bezmála 6 miliónů voličů, tj. 32%, v posledních parlamentních volbách v březnu 1967 8,5 miliónu voličů.

Kdo volí de Gaulla a UNR?¹⁶⁾ Politický sociolog M. Dogan ve studii věnované říjnovému referendu v roce 1962 dokazuje, že de Gaullovi stoupenci se rekrutovali ze všech sociálních vrstev, nejvíce z oblastí se silnou konzervativní náboženskou tradicí.¹⁷⁾ Průzkum prezidentských voleb z roku 1965, provedený F. Goguelem, ukazuje, že se k de Gaullovi přimkla nábožensky orientovaná Francie. Mitterranda prý volila Francie věrná XIX. století.¹⁸⁾ Z jiných pramenů se dovídáme, že ze 100 de Gaullových voličů pocházeli v prezidentských volbách 1965 3 z extrémní levice, 8 z levice, 15 ze středu, 27 z pravice, 10 z extrémní pravice, 37 z tzv. bahna, tj. z kolísavých skupin.¹⁹⁾ Dopisovatel Le Mondu R. Barillon dochází k závěru, že gaullismus zůstal politickým hnutím všech vrstev, především však městských samostatných a námezdně pracujících živlů s poměrně silným zastoupením dělnictva, mládeže a žen. Jsou-li pravdivé údaje autorů již citované publikace o politickém smýšlení francouzského obyvatelstva, hlasovalo pro UNR v roce 1967 ze 100 voličů: 1 z krajní levice, 8 z umírněné levice, 10 ze středu, 27 z umírněné pravice, 12 z krajní pravice, 42 z bahna. Z uvedeného je zřejmé, že gaullisté představují vyloženě antikomunistický blok (58 %), jenž zatím silně přitahuje politicky nevyhraněné a kolísavé živly tzv. bahna (42 %). Gaullismus otevřel dveře příslušníkům všech vrstev, aby zastřené prosazoval zájmy jedné z nich. „Gaullismus přežije de Gaulle v případě, že se rozšíří všude, že se k němu připojí gaullistická většina, stejně jako protigaullistická opozice,“ prohlašuje vůdce levicových gaullistů R. Capitant a žádá posílit levice v hnutí reformou sociální politiky.²⁰⁾

Závěrem lze říci, že i UD pour V^e ve snaze uchovat si většinu v parlamentě se formálně přesunuje doleva, na pozici středu, aby okupovala celý prostor

14) M. Faure se na jaře 1948 připojil k Federaci socialistické a demokratické levice.

15) *Le Monde* 26. 4. 1966.

16) UNR se na sjezdu v Lille v lednu 1968 přejmenovala na Svaz demokratů pro V. republiku (l'Union des démocrates pour la Ve République — UD pour V^e).

17) *Revue française de sociologie*, 1965/VI—4/.

18) *Revue française de science politique*, 1966/1/.

19) E. Deutsch, D. Lindon, P. Weill, *Les familles politiques aujourd'hui en France*, Paris 1966, str. 126.

20) *Nouvel Observateur*, článek J. G. 1966/66/.

mezi komunistickou levicí a extrémně fašistickou pravicí. Je to oblast, kde se za III. republiky utábořila radikálně socialistická strana. V této souvislosti mluví prof. M. Duverger o jakémisi gaullistickém neoradikalismu, který v případě, že by se trvale konstituoval, zaručí gaullismu budoucnost i bez de Gaulla. Jiní autoři však poukazují na to, jak je gaullismus ideově a politicky nepevný a vratký. Uvolní-li se po odchodu jeho vůdce jeho slabá soudržnost, přestane prý být přitažlivým pro „bahno“ a bude nahrazen jinou formací. Kterou, to dnes s jistotou nelze říci. Dnes jsou jisté pouze dvě konstanty: pravice si udržuje v osobě de Gaullově stále nejúčinnější formu sjednocení — levice nezvítězí nad gaullismem, neopře-li se pevně o komunistickou stranu. Střed bez podpory části levice a části pravice je zatím velmi slabý.

POZNÁMKY K INDONÉSKÉ ZAHRANIČNĚ POLITICKÉ KONCEPCI AKTIVNÍ NEUTRALITY

Miloslav Jankovec

Hlavním a bezprostředním úkolem indonéské revoluce je dosažení a uhájení státní svrchovanosti a nezávislosti, vytvoření jednotného mnohonárodnostního státu a zajištění všestranného rozvoje indonéské společnosti, především cestou likvidace pozůstatků působení imperialismu a feudalismu. Plnění a zajištění těchto hlavních úkolů protiimperialistické a protifeudální revoluce musí být podřízena i zahraničně politická koncepce.

Indonéská zahraniční politika vznikala v procesu ozbrojeného revolučního boje proti sdružené imperialistické intervenci.¹⁾ To výrazně předznamenalo její vývoj a charakter pozdějších let, kdy opouštěla původní základní koncepci, tj. politiku aktivní neutrality,²⁾ preferovala koncepci konfrontace³⁾ a africko-asijské solidarity⁴⁾ a dostala se tak do značné izolace v mezinárodních vztazích; tím si také vytvořila vážné překážky pro plnění uvedených základních úkolů národně demokratické revoluce.

Největšího významu pro celý vývoj indonéské revoluce a mezinárodního postavení země nabyla koncepce aktivní neutrality, která vznikla jakožto ucelený

1) Po vyhlášení nezávislosti 17. srpna 1945 byla Indonésie 29. září 1945 dočasně okupována britskými vojsky a postižena dvojí holandskou vojenskou intervencí; první intervence, tzv. první policejní akce, byla zahájena v noci na 21. července 1947 a formálně uzavřena podpisem příměří — Renvillské dohody — 17. ledna 1948. Druhá policejní akce byla rozpoutána 19. prosince 1948. Intervence fakticky skončila až uzavřením tzv. Dohod u kulatého stolu 2. prosince 1949 v Haagu, jimiž Holandsko uznalo samostatnost Indonésie.

2) Tento termín používám vzhledem k běžné již praxi evropské a americké novinářské i odborné publicistiky, ačkoliv neodpovídá plně původnímu a v Indonésii nadále uplatňovanému oficiálnímu termínu „politik aktiv dan bebas“ — „aktivní a nezávislá politika“. Autorem termínu a koncepce je bývalý premiér a vicepresident Mohammad Hatta.

3) Politika konfrontace byla zahájena proti Holandsku koncem roku 1957, kdy Indonéská republika v úsilí o osvobození Západního Irianu nacionalizovala holandské podniky; tato první fáze byla dovršena v podstatě podpisem holandsko-indonéské dohody z 15. srpna 1962 o převodu Západního Irianu pod pravomoc vlády Indonéské republiky. Druhá fáze, tzv. politika totální konfrontace, začala záhy po ustavení Malajsijské federace vydáním Sukarnova „Lidového trojrozkladu“ ke zničení Malajsie dne 4. května 1964 a skončila fakticky po potlačení Hnutí 30. září 1965.

4) Blíže viz *Asia-Africa speaks from Bandung*, Ministry of Foreign Affairs, Republic of Indonesia, 237 str.